

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра історії України
Український інститут національної пам'яті
Національна спілка краєзнавців України
Державний архів Сумської області
Сумський обласний краєзнавчий музей
Університет гуманітарних і природничих наук Яна Длугоша в
Ченстохові (Польща)
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія)
Вроцлавська Політехніка (Польща)
Інститут досліджень Південно-Східної Європи Румунської академії
(Румунія)
Білоруський державний педагогічний університет імені Максима
Танка (Білорусь)
Національний університет міста Лоха (Еквадор)

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

МАТЕРІАЛИ
V Міжнародної наукової конференції

11–12 листопада 2021 р.

Частина 1

Суми – 2021

*Рекомендовано до друку Вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(протокол № 3 від 22 жовтня 2021 р.)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Оліцький В.О., кандидат історичних наук, виконуючий обов'язки завідувача кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (голова)

Абакумова В.І., доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Авхутська С.О., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Вовк О.В., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Подрез Ю.В., кандидат історичних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Турков В.В., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Ярош Н.В., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації: матеріали V Міжнародної наукової конференції (Суми, 11–12 листопада 2021 р.). У 2 ч. Ч. 1. – Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. – 232 с.

Збірник містить доповіді та повідомлення учасників V Міжнародної наукової конференції Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації. Розрахований на викладачів вищих і середніх навчальних закладів, науковців, аспірантів, студентів, усіх, хто цікавиться історією.

Матеріали подані в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, власних імен, географічних назв, посилань на джерела тощо. Редколегія може не поділяти погляди авторів публікацій.

УДК 908:005.745](477.52)(06)

© Колектив авторів, 2021

© ФОП Цьома С.П., 2021

Михайліченко Микола Анатолійович
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та українознавства,
Сумський національний аграрний університет

ФОТОПОРТРЕТИ ВІЙСЬКОВИКІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (НА ПРИКЛАДІ СВІТЛИНИ ВАСИЛЯ ФИЛОНОВИЧА)

Фотопортрети військовиків є цінним джерелом для дослідження біографій портретованих осіб. Аналіз уніформи, відзнак, пам'ятних написів (інскриптів), та іншої інформації, закладеної у фотографії, дозволяє з'ясувати або уточнити деякі біографічні відомості про зображену на ній особу (наприклад, приналежність до тієї чи іншої збройної формації, період і місце служби, військове звання, наявність нагород тощо). В окремих випадках отримана інформація може спонукати навіть до перегляду усталених поглядів на окремі факти біографії портретованого, як це сталося із розміщеною нижче світлиною видатного уродженця Сумщини Василя Захаровича Филоновича.

*Филонович
Василь Захарович
в-н/х - 1916 г.*

Цей знімок я вперше побачив близько року тому в дописі про В. Филоновича у соцмережі Facebook. Його оригінал зберігається у фондах Галузевого державного архіву Служби зовнішньої розвідки України. У 2015 р. фото було опубліковане у книзі О. Скрипника «Таємний легіон Української революції: документально-публіцистичні нариси» [4, с. 170].

В. Филонович зображений на фото в однострої вояка Російської імператорської армії (РІА). Польова сорочка (рос. «рубаха») довільного зразку, що характерно для періоду Першої світової війни. На погонах розміщені відзнаки фельдфебеля (одна широка поперечна нашивка) та шифровка 123-го піхотного Козловського полку. Примітно, що погони не обшиті шнуром

«вольноопределяющегося», що вказує на те, що портретований не має освіти, яка давала б йому право на вступ до військового училища. На плечовій портупеї, вочевидь, підвішена шашка, яка в РІА була своєрідною відзнакою фельдфебелів та підпрапорщиків піхоти. На грудях прикріплений Георгіївський хрест 4 ступеню, на планці сорочки – стрічка цієї ж відзнаки.

Те, що В. Филонович зображений на світлині в однострої фельдфебеля та без відзнак «вольноопределяющегося», суперечило даним багатьох біографічних досліджень, за якими він у період Першої світової війни закінчив Чугуївське військове училище й дослужився до чину поручика або штабс-капітана [2, с. 294; 5, с. 173; 6, с. 274; 7, с. 455]. Інформація зі світлини не відповідала й спогадам самого Василя Захаровича, який у датованому 6 травня 1963 р. листі до М. Битинського писав: «Коли почалася перша Світова війна мене призвали до війська і я попав в Закавказзя, відки зразу ж був відкомандирований до військової школи, де й пройшов прискорений курс та став «прапорщиком». Сталося це на початку 1915 року. В російській армії «дотягнув» я до ранги штабс капітана і був представлений до ранги капітана та помішала революція» [1, с. 40].

Водночас дослідник С. Волков вказував, що В. Філонович отримав перший офіцерський чин лише у 1917 р. «за боевое отличие» [4]. Ці відомості видавалися більш достовірними, оскільки відповідали тій інформації, яку відтворює фотопортрет.

Сумнівами щодо обставин служби В. Филоновича я поділився з колегами у групі «1917 Україна: історія, уніформологія: фалеристика» соцмережі Facebook в дописі від 4 червня 2020 р. Результатом обговорення стала вкрай цінна інформація, яку надав історик А. Руккас: «Василь Филонович справді був підвищений з підпрапорщика в прапорщика по армійській піхоті на початку серпня 1917 р. Підставою став Наказ по Військовому відомству, у якому йшлося про допущення до «производства» в прапорщики нижніх чинів, котрі не мали прав за освітою, але брали безпосередню участь в боях і відповідали таким двом умовам: 1) пробули у військах на фронті «в соприкосновеніі» з неприятелем 4 місяці та 2) визнані здатними до виконання офіцерських обов'язків». Отже, «таємниця» фотографії В. Филоновича в однострої фельдфебеля була розкрита. Залишилося лише знайти наказ, згідно з яким майбутній генерал здобув чин прапорщика. Це виявилось

зовсім нескладною справою, оскільки накази про присвоєння офіцерських чинів публікувалися в газеті «Армия и Флот свободной России» (до липня 1917 р. – «Русский инвалид»). У № 193 від 20 серпня 1917 р. у витязі з наказу Тимчасового уряду Армії та Флоту «о чинах военных» від 6 серпня 1917 р. зазначено щодо «производства» на підставці Наказу по Військовому відомству 1917 р. № 269 в прапорщики армійської піхоти підпрапорщика 516-го піхотного Мезенського полку Василя Филоновича [3, с. 1-2].

Отже, фотопортрети можуть слугувати не лише ілюстрацією до біографії, а й джерелом інформації для неї. Сподіваємося, що з'ясовані обставини будуть враховані біографами В. Филоновича.

Джерела та література

1. Власенко В. «Не може бути українцем той, хто не самостійник» (Тема малої батьківщини у листуванні В. Филоновича із земляками). *Сумський історико-архівний журнал*. 2012. № 16-17. С. 26-44.
2. Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2013. Т. 10: Т-Я. 784 с.
3. Официальный отдел. О производстве и наградах. Из приказа о чинах военных от 6 августа 1917 года. *Армия и Флот свободной России*. 1917. №103. С. 1–4.
4. Сайт историка Сергея Владимировича Волкова. База данных «Участники Белого движения в России» на январь 2016. Буква Ф. URL: http://swolkov.org/2_baza_beloe_dvizhenie/pdf/Uchastniki_Belogo_dvizhenia_v_Rossii_20-F.pdf.
5. Скрипник О. Таємний легіон Української революції: документально-публіцистичні нариси. К.: Ярославів Вал, 2015. 320 с.
6. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 6. Біографічна частина: Н-Я / Відп. ред. М.М. Варварцев. К.: Ін-т історії України НАН України, 2016. 370 с.
7. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921): Наукове видання. К.: Темпора, 2007. 536 с.

Михтуненко Вікторія Вікторівна

кандидат історичних наук,

старший викладач кафедри всесвітньої історії,

міжнародних відносин та МНІД,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

«УКРАЇНЬСЬКА КАТИНЬ»: ДО ІСТОРІЇ ПУТИВЛЬСЬКОГО КОНЦЕНТРАЦІЙНОГО ТАБОРУ

Після таємного розділу Східної Європи між гітлерівською Німеччиною і сталінським СРСР, почалася військова фаза припинення нових земель. В результаті, в радянський полон потрапили десятки тисяч польських військовополонених. Спеціально для їх